

رویکرد گلستان سعدی به نقش محیط دوستان و همسالان در ارتکاب جرم

معین الدین دریائی^۱، محمدرضا رحمت^۲، محمود صادق زاده^۳

۱. گروه حقوق، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران

۲. استادیار گروه حقوق، دانشگاه میبد، میبد، ایران

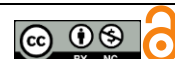
۳. گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: Rahmat@meybod.ac.ir

چکیده

رفتارهای مجرمانه از دیرباز چالش جوامع بوده و جرم‌شناسی بر نقش محیط اجتماعی، به‌ویژه دوستان و همسالان، تأکید دارد. این پژوهش با هدف بررسی رویکرد گلستان سعدی به نقش محیط دوستان و همسالان در ارتکاب جرم انجام شد تا با مقایسه آن با نظریه‌های معاصر، راهکارهایی برای پیشگیری ارائه دهد. روش تحقیق کیفی و توصیفی-تحلیلی با استفاده از تحلیل محتوای متنی گلستان سعدی و نرم‌افزار NVivo بود. جامعه آماری شامل ۱۲ حکایت مرتبط از متن گلستان بود که به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد که ۵۸٪ حکایات به تأثیر منفی همسالان، ۳۳٪ به راهکارهای پیشگیرانه مانند تربیت خانوادگی، و ۸٪ به نقش انحصاری تربیت پرداخته‌اند. سعدی با تأکید بر "همنشین بد"، انحراف تدریجی را توصیف کرده که با نظریه‌های همنشینی افتراقی ساترلند و یادگیری مشاهده‌ای باندورا هم‌راستا است، هرچند به عوامل ساختاری کمتر توجه دارد. نتیجه‌گیری حاکی از آن است که گلستان سعدی منبعی جرم‌شناختی ارزشمند است که با تلفیق با رویکردهای مدرن، می‌تواند در سیاست‌گذاری آموزشی و پیشگیری از جرم، به‌ویژه در فضای مجازی، کاربرد داشته باشد. این مطالعه به غنای دانش میان‌رشته‌ای کمک کرده و ضرورت تحقیقات آینده با داده‌های میدانی را برجسته می‌سازد.

کلیدواژگان: گلستان سعدی، جرم‌شناسی، همسالان، همنشینی افتراقی، پیشگیری از جرم، تربیت خانوادگی، تحلیل محتوای کیفی

شیوه استناددهی: دریائی، معین الدین، رحمت، محمدرضا، و صادق زاده، محمود. (۱۴۰۴). رویکرد گلستان سعدی به نقش محیط دوستان و همسالان در ارتکاب جرم فارسی متوسطه دوم. گنجینه زبان و ادبیات فارسی، ۳(۳)، ۱۷-۱.

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تاریخ ارسال: ۲۵ اردیبهشت ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۲۲ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۳۰ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ چاپ: ۱۰ آبان ۱۴۰۴

The Treasury of Persian Language and Literature

Gulistan of Saadi's Approach to the Role of Friends and Peers in the Commission of Crime

Moein Aldin Daryaei¹, Mohammadreza Rahmat^{2*}, Mahmood Sadeghzadeh³

1. Department of Law, Ya.C., Islamic Azad University, Yazd, Iran

2. Assistant Professor, Department of Law, Meybod University, Meybod, Iran

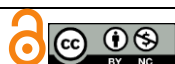
3. Department of Persian Language and Literature, Ya.C., Islamic Azad University, Yazd, Iran

*Corresponding Author's Email: Rahmat@meybod.ac.ir

Abstract

Criminal behaviors have long posed challenges to societies, and criminology emphasizes the role of the social environment, particularly friends and peers. This study aimed to examine the approach of the Gulistan of Saadi to the role of friends and peers in the commission of crime, with the goal of offering preventive strategies through comparison with contemporary theories. The research employed a qualitative, descriptive-analytical method using textual content analysis of the Gulistan of Saadi and NVivo software. The statistical population consisted of 12 related anecdotes from the Gulistan, purposefully selected. The findings showed that 58% of the anecdotes addressed the negative influence of peers, 33% referred to preventive strategies such as family upbringing, and 8% focused exclusively on the role of education. Saadi, by emphasizing the notion of the "bad companion," described gradual deviation, which aligns with Differential Association Theory by Edwin Sutherland and Observational Learning Theory by Albert Bandura, although he paid less attention to structural factors. The conclusion indicates that the Gulistan of Saadi is a valuable criminological source that, when integrated with modern approaches, can be applied in educational policymaking and crime prevention, particularly in virtual environments. This study contributes to the enrichment of interdisciplinary knowledge and highlights the necessity of future research using field data.

Keywords: *Gulistan of Saadi, criminology, peers, differential association, crime prevention, family upbringing, qualitative content analysis*

How to cite: Daryaei, M. A., Rahmat, M., & Sadeghzadeh, M. (2025). Gulistan of Saadi's Approach to the Role of Friends and Peers in the Commission of Crime. *The Treasury of Persian Language and Literature*, 3(3), 1-17.

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Submit Date: 15 May 2025

Revise Date: 13 September 2025

Accept Date: 21 September 2025

Publish Date: 01 November 2025

مقدمه

رفتارهای مجرمانه از دیرباز یکی از چالش‌های اساسی جوامع بشری بوده و جرم‌شناسی به عنوان علمی که به بررسی علل، عوامل و پیامدهای جرم می‌پردازد، بر نقش عوامل محیطی، به ویژه محیط اجتماعی و روابط همسالان، تأکید ویژه‌ای دارد. محیط دوستان و همسالان، به عنوان یکی از عوامل کلیدی در شکل‌گیری رفتارهای انحرافی، می‌تواند افراد را به سمت ارتکاب جرم سوق دهد یا برعکس، از آن پیشگیری کند. این مسئله در جوامع مدرن، با گسترش شبکه‌های اجتماعی و محیط‌های مجازی، پیچیده‌تر شده است. برای مثال، مطالعات اخیر نشان می‌دهد که تأثیر همسالان در بزهکاری نوجوانان در فضاهای آموزشی مجازی افزایش یافته است (۱). در ایران نیز، با افزایش جرایم مرتبط با فضای مجازی مانند سرقت‌های سایبری و آزارهای آنلاین، این موضوع اهمیت بیشتری یافته است (۲). در ادبیات کلاسیک فارسی، گلستان سعدی به عنوان آینه‌ای از رفتارها و روابط اجتماعی، این موضوع را به صورت غیرمستقیم بررسی می‌کند. سعدی در حکایات خود، نقش "همنشین بد" را به عنوان عاملی برای انحراف اخلاقی و جرم برجسته می‌سازد. برای مثال، در حکایتی از باب اول گلستان، او به تأثیر محیط دوستان بر جوانانی که به دزدی کشیده می‌شوند، پرداخته است (۳). این نشان می‌دهد که سعدی، پیش از نظریه‌پردازان مدرن، به اهمیت محیط اجتماعی در جرم‌شناسی پی برده بود. با این حال، تحقیقات کمی به بررسی میان‌رشته‌ای ادبیات کلاسیک و جرم‌شناسی پرداخته‌اند، به‌ویژه با تمرکز بر گلستان سعدی. این شکاف پژوهشی، ضرورت مطالعه‌ای را که رویکرد سعدی به نقش محیط دوستان و همسالان در ارتکاب جرم را تحلیل کند، برجسته می‌کند. مسئله اصلی این پژوهش این است که چگونه گلستان سعدی، محیط دوستان و همسالان را به عنوان عاملی مؤثر در ارتکاب جرم توصیف می‌کند و آیا این دیدگاه با نظریه‌های مدرن جرم‌شناسی همسویی دارد؟ متغیرهای مستقل این

تحقیق شامل "محیط دوستان و همسالان" (مانند همنشینی با افراد ناسالم) و متغیر وابسته "ارتکاب جرم" (مانند دزدی، فساد اخلاقی یا رفتارهای خائنانه) است. متغیرهای تعدیل‌کننده مانند تربیت خانوادگی، وضعیت اقتصادی و فرهنگ جامعه نیز در تحلیل حکایات سعدی مورد توجه قرار خواهند گرفت. این پژوهش تلاش دارد تا با استفاده از تحلیل محتوای کیفی، به درک عمیق‌تری از این موضوع دست یابد و راهکارهایی برای پیشگیری از جرم پیشنهاد دهد. هدف اصلی این تحقیق، بررسی رویکرد گلستان سعدی به نقش محیط دوستان و همسالان در ارتکاب جرم است. اهداف فرعی شامل موارد زیر است: (۱) تحلیل حکایات و اشعار گلستان که به موضوع همنشینی و تأثیر آن بر رفتارهای مجرمانه پرداخته‌اند؛ (۲) مقایسه این رویکرد با نظریه‌های معاصر جرم‌شناسی، مانند نظریه همنشینی افتراقی ساترلند؛ (۳) ارائه راهکارهای پیشگیری از جرم بر اساس آموزه‌های سعدی که در سیاست‌گذاری جنایی و برنامه‌های آموزشی کاربرد داشته باشد. این اهداف به حل مسئله کمک می‌کنند، زیرا نشان می‌دهند که چگونه ادبیات کلاسیک می‌تواند به عنوان منبعی فرهنگی برای درک و مدیریت رفتارهای انحرافی مورد استفاده قرار گیرد. اهمیت علمی این تحقیق در پیوند زدن ادبیات کلاسیک با جرم‌شناسی است که به گسترش دانش میان‌رشته‌ای منجر می‌شود. از منظر کاربردی، این مطالعه می‌تواند به سیاست‌گذاران و مربیان کمک کند تا با بهره‌گیری از حکایات سعدی، برنامه‌های آموزشی و پیشگیری از جرم را طراحی کنند، به‌ویژه در محیط‌های آموزشی و مجازی که تأثیر همسالان روزبه‌روز بیشتر می‌شود (۴). ضرورت این تحقیق در شرایط کنونی ایران، با افزایش بزهکاری نوجوانان به دلیل تأثیرات منفی شبکه‌های اجتماعی (۲)، بیش از پیش احساس می‌شود. همچنین، این پژوهش با پر کردن شکاف میان‌رشته‌ای بین ادبیات و جرم‌شناسی، به غنای دانش بومی در این حوزه کمک می‌کند.

پیشینه تحقیق

بررسی پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که مطالعات مرتبط با آثار سعدی و جرم‌شناسی، به‌ویژه با تمرکز بر گلستان، به صورت میان‌رشته‌ای کمتر مورد توجه قرار گرفته است، که این امر ضرورت پژوهش حاضر را برجسته می‌کند. سعدی‌پژوهان مانند قلیان عسکری و مستعلی پارسا (۱۴۰۰) در تحقیقات خود به تحلیل قواعد اجتماعی و اخلاقی موجود در آثار سعدی، از جمله گلستان، پرداخته‌اند و به جنبه‌های عمیق فرهنگی و تربیتی این اثر توجه نشان داده‌اند. آن‌ها با بررسی حکایات و اشعار سعدی، به نقش روابط اجتماعی و تأثیر محیط بر رفتار افراد اشاره کرده‌اند، اما تمرکز اصلی‌شان بر جنبه‌های ادبی و اخلاقی بوده و به تحلیل جرم‌شناسانه این آثار ورود نکرده‌اند (۵). این شکاف نشان می‌دهد که پتانسیل موجود در گلستان برای بررسی عوامل جرم و انحراف، که سعدی به صورت غیرمستقیم به آن‌ها پرداخته، تا کنون به طور کامل مورد کاوش قرار نگرفته است.

در حوزه جرم‌شناسی، مطالعات معاصر توجه ویژه‌ای به نقش محیط اجتماعی و به‌ویژه همسالان در شکل‌گیری رفتارهای مجرمانه نشان داده‌اند. مک‌کودی^۱ (۱۴۰۰) در پژوهشی جامع، تأثیر همسالان دیجیتال را بر بزهکاری نوجوانان در عصر شبکه‌های اجتماعی بررسی کرده و نشان داده است که تعاملات مجازی با افراد دارای رفتارهای ناسالم می‌تواند به افزایش جرایم مانند سرقت سایبری و آزار آنلاین منجر شود. این یافته‌ها با هشدارهای سعدی در گلستان، که در حکایاتی مانند دزدان و جوان به تأثیر "همنشین بد" بر انحراف اخلاقی و جرم اشاره دارد، همخوانی دارد (۶). سعدی در این حکایات، با زبانی طنزآمیز و عبرت‌انگیز، به مخاطب یادآوری می‌کند که انتخاب دوستان ناسالم می‌تواند سرنوشت فرد را به سوی انحراف و جرم سوق دهد (۳). این شباهت نشان می‌دهد که دیدگاه سعدی، با وجود قدمت تاریخی‌اش، می‌تواند با

نظریه‌های مدرن جرم‌شناسی، مانند نظریه همنشینی افتراقی ساترلند، مقایسه شود، هرچند این مقایسه در تحقیقات پیشین به صورت نظام‌مند انجام نشده است.

در زمینه مطالعات داخلی، پژوهش‌هایی نیز به بررسی نقش محیط همسالان در رفتارهای انحرافی پرداخته‌اند. آزاد غلامی خسمخی و همکاران (۱۴۰۳) در تحقیقی درباره رفتارهای وندالی در مدارس ایران، به نقش محیط همسالان در تشویق دانش‌آموزان به اعمال ناهنجار مانند تخریب اموال عمومی اشاره کرده‌اند. این مطالعه نشان می‌دهد که تعاملات ناسالم با همسالان می‌تواند به عنوان عاملی کلیدی در شکل‌گیری رفتارهای مجرمانه عمل کند، که با تأکید سعدی بر دوری از "نامحرمان" و افراد ناسالم در حکایات گلستان هم‌راستا است. با این حال، این تحقیقات عمدتاً بر داده‌های میدانی و تجربی متمرکز بوده‌اند و به تحلیل ادبی آثار کلاسیک مانند گلستان سعدی برای درک عمیق‌تر این پدیده نپرداخته‌اند (۷). این موضوع نشان‌دهنده خلأیی در ادبیات پژوهشی است که پژوهش حاضر تلاش می‌کند آن را پر کند.

علاوه بر این، مطالعات جرم‌شناسی فرهنگی، که به بررسی تأثیر فرهنگ و ادبیات بر درک علل جرم می‌پردازد، نیز در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. رایجیان اصلی و همکاران (۱۴۰۲) در این زمینه، بر اهمیت استفاده از منابع بومی و فرهنگی برای سیاست‌گذاری جنایی تأکید کرده‌اند و پیشنهاد داده‌اند که ادبیات سنتی می‌تواند به عنوان ابزاری برای پیشگیری از جرم به کار رود. این دیدگاه با محتوای گلستان سعدی، که نه تنها به شناسایی عوامل انحرافی مانند همنشینی بد می‌پردازد، بلکه راهکارهایی مانند تربیت صحیح و انتخاب همنشین خوب را نیز پیشنهاد می‌کند، همسویی دارد (۸). با این وجود، هیچ مطالعه‌ای به طور خاص به تحلیل حکایات گلستان از منظر جرم‌شناسی

¹ McCuddy

فرهنگی و با تمرکز بر نقش همسالان پرداخته است، که این امر ضرورت انجام تحقیق میان‌رشته‌ای را دوچندان می‌کند.

از سوی دیگر، مقایسه پیشینه نشان می‌دهد که اگرچه برخی پژوهش‌ها به جنبه‌های تربیتی و اجتماعی آثار سعدی توجه کرده‌اند، اما جنبه‌های جرم‌شناسانه این آثار، به‌ویژه در بستر مدرن، مغفول مانده است. برای مثال، یوسفی و همکاران (۱۴۰۱) در تحقیقی درباره بوستان سعدی، به نقش تربیت و الگوبرداری از محیط در شکل‌گیری رفتارها پرداخته‌اند، که با نظریه یادگیری مشاهده‌ای بندورا همخوانی دارد (9). این پژوهش، هرچند به آثار سعدی پرداخته، اما به گلستان و به‌ویژه موضوع همنشینی و جرم ورود نکرده است. این خلأ، به‌خصوص در شرایط کنونی ایران که با افزایش بزهکاری نوجوانان به دلیل تأثیرات شبکه‌های اجتماعی مواجه است (2)، اهمیت مطالعه‌ای را که رویکرد سعدی به این موضوع را تحلیل کند، برجسته می‌سازد.

در مجموع، پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که اگرچه مطالعات ادبی و جرم‌شناسی به طور جداگانه به موضوعاتی مانند قواعد اجتماعی، تأثیر همسالان و پیشگیری از جرم پرداخته‌اند، اما تلفیق این دو حوزه با تمرکز بر گلستان سعدی انجام نشده است. این شکاف پژوهشی، همراه با نیاز روزافزون به راهکارهای فرهنگی برای مقابله با بزهکاری، ضرورت انجام تحقیقی میان‌رشته‌ای را تأیید می‌کند که با تحلیل حکایات سعدی، به درک بهتر نقش محیط دوستان و همسالان در ارتکاب جرم کمک کند و راهکارهایی عملی برای سیاست‌گذاری جنایی پیشنهاد دهد.

مبانی نظری

جرم‌شناسی و نقش محیط اجتماعی

جرم‌شناسی به عنوان علمی که علل و عوامل جرم را بررسی می‌کند، بر تأثیر محیط اجتماعی به عنوان یکی از ارکان اصلی شکل‌گیری رفتارهای مجرمانه تأکید دارد. در این زمینه، نظریه همنشینی افتراقی ساترلند یکی از بنیادی‌ترین نظریات محسوب

می‌شود که بر نقش محیط اجتماعی و تعاملات بین فردی در شکل‌گیری رفتارهای مجرمانه تأکید می‌کند. بر اساس این نظریه، رفتارهای مجرمانه از طریق تعاملات اجتماعی و یادگیری از افرادی که این رفتارها را ترویج می‌دهند، به دست می‌آیند (10).

این نظریه بر فرضیه اساسی استوار است که فرد در صورتی به جرم روی می‌آورد که تعاملاتش با افراد مجرم بر تعاملاتش با افراد قانون‌مدار غلبه کند. این رویکرد تأکید ویژه‌ای بر کیفیت و کمیت روابط اجتماعی دارد و معتقد است که محیط اجتماعی نقش تعیین‌کننده‌ای در انتقال ارزش‌ها، نگرش‌ها و تکنیک‌های مجرمانه ایفا می‌کند. این دیدگاه با تأکید سعدی بر "همنشین بد" در گلستان همخوانی قابل توجهی دارد، جایی که او به تأثیر منفی دوستان ناسالم بر رفتار فرد اشاره می‌کند و هشدارهای مکرری در این زمینه ارائه می‌دهد (3).

علاوه بر نظریه همنشینی افتراقی، نظریه یادگیری مشاهده‌ای آلبرت باندورا نیز نقش محیط را در شکل‌گیری رفتارها برجسته می‌سازد. باندورا معتقد است که افراد از طریق مشاهده رفتارهای دیگران، به‌ویژه همسالان و افراد مهم در زندگی‌شان، الگوهای رفتاری خود را شکل می‌دهند (9). این فرآیند یادگیری مشاهده‌ای شامل مراحل مختلفی از جمله توجه، حفظ، تولید و انگیزش است که همگی تحت تأثیر محیط اجتماعی قرار دارند.

این نظریه با حکایات سعدی که در آن جوانان تحت تأثیر دوستان خود به انحراف کشیده می‌شوند، سازگاری چشمگیری دارد. برای مثال، در حکایت دزدان، سعدی نشان می‌دهد که همنشینی با دزدان، جوان را به سوی جرم هدایت می‌کند و این فرآیند به تدریج و از طریق مشاهده و تقلید صورت می‌گیرد. این تطابق نظری نشان‌دهنده عمق بینش سعدی در درک مکانیسم‌های روان‌شناختی-اجتماعی انحراف است.

جرم‌شناسی فرهنگی و ادبیات کلاسیک

جرم‌شناسی فرهنگی شاخه‌ای نوظهور و به سرعت در حال رشد است که فرهنگ و ادبیات را به عنوان ابزاری برای درک علل جرم و طراحی راهکارهای پیشگیری به کار می‌گیرد. این رویکرد بر این اساس استوار است که فرهنگ بومی و میراث ادبی جوامع می‌تواند بینش‌های عمیق و کاربردی برای سیاست‌گذاری جنایی ارائه دهد، به‌ویژه در جوامعی که ریشه‌های فرهنگی عمیقی دارند (8).

در این زمینه، گلستان سعدی، با ارائه حکایات و اشعاری که به روابط اجتماعی و اخلاقی می‌پردازد، منبعی بی‌نظیر برای این رویکرد محسوب می‌شود. این اثر نه تنها به توصیف رفتارهای مجرمانه و انحرافی می‌پردازد، بلکه راهکارهای عملی و قابل اجرایی برای پیشگیری از آن ارائه می‌دهد، مانند انتخاب همنشین خوب، تربیت صحیح و نظارت خانوادگی. این ویژگی گلستان آن را از یک اثر ادبی صرف به یک منبع جرم‌شناختی کاربردی تبدیل می‌کند.

رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی تأکید ویژه‌ای بر این موضوع دارد که راهکارهای پیشگیری از جرم باید با بافت فرهنگی و اجتماعی جامعه هماهنگ باشد تا اثربخشی بیشتری داشته باشد. در این راستا، استفاده از آثار کلاسیک ادبی که در فرهنگ عمومی جامعه ریشه دارند، می‌تواند پذیرش و اجرای بهتر سیاست‌های پیشگیرانه را به همراه داشته باشد.

تحلیل حکایات گلستان از منظر جرم‌شناسی معاصر

گلستان سعدی شامل باب‌هایی است که به مسائل اجتماعی و اخلاقی می‌پردازد، از جمله باب اول (در سیرت پادشاهان) و باب چهارم (در فواید خاموشی) که حاوی مطالب غنی از منظر جرم‌شناسی هستند. در باب اول، حکایتی از جوانی که به دلیل همنشینی با دزدان به جرم کشیده می‌شود، به خوبی نشان‌دهنده نقش محیط دوستان در فرآیند انحراف است (11).

سعدی در این حکایت، با زبانی طنزآمیز و عبرت‌انگیز، هشدار می‌دهد که همنشینی با افراد ناسالم می‌تواند سرنوشت فرد را به طور کامل تغییر دهد. این دیدگاه با مطالعات معاصر مانند مک‌کادی (۲۰۲۱) که تأثیر همسالان دیجیتال را بر بزهکاری بررسی کرده است (6)، همسویی قابل توجهی دارد. مک‌کادی در پژوهش خود نشان می‌دهد که محیط‌های مجازی نیز می‌توانند همان تأثیرات منفی همسالان را در زمینه انحراف داشته باشند که سعدی در قالب حکایات خود به آن اشاره کرده است.

در باب چهارم، سعدی به والدینی اشاره می‌کند که به فرزند خود هشدار می‌دهند از همنشینی با نامحرمان دوری کند، زیرا این همنشینی می‌تواند به فساد اخلاقی و در نهایت به رفتارهای مجرمانه منجر شود (11). این تأکید بر تربیت خانوادگی به عنوان عاملی تعدیل‌کننده و محافظت‌کننده، با نظریه‌های جرم‌شناسی معاصر که نقش خانواده را در پیشگیری از جرم برجسته می‌کنند، کاملاً سازگار است (12).

۲-۴ مقایسه با مطالعات معاصر و یافته‌های تجربی

مطالعات غربی معاصر نشان می‌دهند که تأثیر همسالان بر رفتارهای انحرافی یکی از قوی‌ترین عوامل پیش‌بینی‌کننده بزهکاری در نوجوانان است. سان و ژانگ^۱ (۲۰۲۵) در پژوهش خود نشان دادند که کیفیت معلمان در مدارس می‌تواند تأثیر منفی همسالان را تعدیل کند، که با پیشنهاد سعدی برای تربیت صحیح و نظارت بزرگسالان همخوانی دارد. این یافته نشان می‌دهد که محیط‌های آموزشی با کیفیت می‌توانند به عنوان عامل محافظت‌کننده در برابر تأثیرات منفی همسالان عمل کنند (13).

همچنین، مک‌میلان^۲ و همکاران (۲۰۱۸) به نقش انتخاب دوستان در رفتارهای مجرمانه اشاره کرده‌اند و تأکید کرده‌اند که فرآیند انتخاب دوست و تأثیرپذیری از همسالان دو مکانیسم مجزا اما مکمل هستند که هر دو در شکل‌گیری رفتارهای انحرافی نقش

² McMillan

¹ Sun & Zhang

دارند. این دیدگاه با تأکید سعدی بر انتخاب آگاهانه همنشین خوب مشابهت چشمگیری دارد (۱۴).

کایزر^۱ (۲۰۲۱) در مطالعه خود نشان داد که تأثیر همنشینی افتراقی بر بزهکاری بسته به ترکیب عوامل مختلف از جمله ارزش‌های اخلاقی فردی و نوع فعالیت‌های اجتماعی متفاوت است. این یافته با نگرش جامع سعدی که علاوه بر محیط اجتماعی، به عوامل فردی و اخلاقی نیز توجه می‌کند، هماهنگی دارد (۱۵).

در ایران، آزاد غلامی خسمخی و همکاران (۱۴۰۳) به بررسی رفتارهای وندالی در مدارس پرداخته‌اند و نقش محیط همسالان را در شکل‌گیری این رفتارها تأیید کرده‌اند. نتایج این پژوهش با حکایات سعدی در مورد تأثیر دوستان بر رفتارها و ضرورت نظارت در محیط‌های آموزشی هم‌راستا است (۷).

تأثیر فناوری و محیط‌های مجازی

با پیشرفت فناوری و گسترش استفاده از فضای مجازی، مفهوم همسالان و تأثیر آنها نیز تحول یافته است. مطالعات نشان می‌دهند که محیط‌های مجازی نیز می‌توانند همان تأثیرات منفی را داشته باشند که سعدی در مورد همنشینی فیزیکی بیان کرده است. در این زمینه، ملکوتی و همکاران (۲۰۲۳) به بررسی پیشگیری جامعه‌مدار از بزهکاری اطفال و نوجوانان در محیط‌های آموزشی مجازی پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که اصول کلاسیک تأثیر همسالان در فضای مجازی نیز قابل اعمال است (۱).

همچنین، نجفی و موسوی‌فر (۲۰۲۵) در تأملی بر روند هوش مصنوعی در پیشگیری از جرم، نشان داده‌اند که حتی در عصر فناوری‌های پیشرفته، اصول بنیادین جرم‌شناسی مانند نقش محیط اجتماعی همچنان اهمیت خود را حفظ کرده‌اند و فناوری بیشتر به عنوان ابزاری برای بهبود اجرای این اصول مطرح می‌شود (۲).

جنبه‌های تربیتی و آموزشی

یکی از جنبه‌های مهم دیدگاه سعدی، توجه ویژه به نقش تربیت و آموزش در پیشگیری از انحراف است. او نه تنها مشکلات را شناسایی می‌کند، بلکه راه‌حل‌های عملی نیز ارائه می‌دهد. این رویکرد آموزشی-پیشگیرانه با رویکردهای معاصر جرم‌شناسی که بر پیشگیری اولیه تأکید دارند، همخوانی دارد.

مهدوی و همکاران (۱۴۰۳) پیشنهاد داده‌اند که آموزه‌های سعدی می‌تواند در آموزش زبان و ادبیات فارسی برای نسل جدید به کار رود، که این امر به پیشگیری از جرم در محیط‌های آموزشی کمک می‌کند. این پیشنهاد نشان می‌دهد که متون کلاسیک می‌توانند به عنوان ابزاری مؤثر برای آموزش مهارت‌های زندگی و پیشگیری از انحراف مورد استفاده قرار گیرند (۴).

تنوع جنسیتی و تأثیر همسالان

مطالعات معاصر نشان می‌دهند که تأثیر همسالان بر رفتارهای انحرافی می‌تواند بسته به جنسیت و ترکیب جنسیتی گروه‌های همسالان متفاوت باشد. اونیل (۲۰۲۳) در پژوهش خود نشان داد که گروه‌های مختلط از نظر جنسیتی تأثیرات متفاوتی بر رفتارهای خشونت‌آمیز دارند. این یافته‌ها با مشاهدات سعدی در مورد لزوم توجه به ترکیب اجتماعی گروه‌های همسالان هماهنگی دارد (۱۶).

جنبه‌های مثبت تأثیر همسالان

در حالی که بیشتر تمرکز بر تأثیرات منفی همسالان است، مطالعات معاصر نشان می‌دهند که همسالان می‌توانند تأثیرات مثبتی نیز داشته باشند. لورسن و وینسترا^۲ (۲۰۲۳) در دفاع از تأثیر همسالان، بر فواید ناشناخته انطباق و همنوایی تأکید کرده‌اند (۱۷). آلن^۳ و همکاران (۲۰۲۲) نیز نشان داده‌اند که پذیرش تأثیر همسالان زمانی که در چارچوب روابط اجتماعی سازنده قرار گیرد، می‌تواند نتایج مثبتی داشته باشد (۱۸).

این دیدگاه با نگرش متوازن سعدی که علاوه بر هشدار در مورد همنشینان بد، بر اهمیت انتخاب دوستان خوب نیز تأکید می‌کند،

³ Allen

¹ Kaiser

² Laursen & Veenstra

تأثیر تدریجی و فرآیند انحراف

یکی از نکات مهم در دیدگاه سعدی، توجه به فرآیند تدریجی انحراف است. او نشان می‌دهد که انحراف معمولاً یک فرآیند آهسته و پیوسته است که در آن فرد گام به گام تحت تأثیر محیط منحرف می‌شود. این دیدگاه با نظریات معاصر جرم‌شناسی که بر فرآیند تدریجی شکل‌گیری رفتارهای مجرمانه تأکید دارند، هماهنگی کامل دارد.

ملدرام^۲ و همکاران (۲۰۱۲) در مطالعه خود نشان دادند که تغییرات خودکنترلی در دوره نوجوانی تحت تأثیر شبکه همسالان قرار می‌گیرد و این تأثیر به صورت تدریجی و در طول زمان اتفاق می‌افتد. این یافته با مشاهدات سعدی در مورد فرآیند تدریجی تأثیرگذاری همسالان کاملاً منطبق است (20).

تأثیر بافت اجتماعی-اقتصادی

یینگ و محمد^۳ (۲۰۲۳) در مطالعه موردی خود بر تأثیر همسالان در بزهکاری نوجوانان، نشان دادند که این تأثیر در بافت‌های اجتماعی-اقتصادی مختلف به شکل‌های متفاوتی بروز می‌کند. این یافته با رویکرد جامع سعدی که به شرایط مختلف اجتماعی توجه می‌کند، هماهنگی دارد (21).

روش تحقیق

این پژوهش از نوع کیفی و توصیفی-تحلیلی است که با هدف تحلیل محتوای متنی گلستان سعدی طراحی شده است. رویکرد کتابخانه‌ای و تحلیل محتوای کیفی به عنوان روش اصلی انتخاب شده، زیرا این روش امکان بررسی عمیق حکایات و اشعار سعدی را با تمرکز بر نقش محیط دوستان و همسالان در ارتکاب جرم فراهم می‌کند. این انتخاب با اهداف تحقیق، شامل تحلیل حکایات مرتبط و مقایسه آن‌ها با نظریه‌های جرم‌شناسی معاصر (مانند نظریه همنشینی افتراقی مطرح‌شده توسط معین‌الدین دریائی و همکاران، ۱۴۰۴)، هم‌راستا است (10). دلیل اصلی استفاده از این روش، عدم

همسو است. او معتقد است که همنشینی با افراد صالح می‌تواند فرد را به سمت خیر هدایت کند، درست همان طور که همنشینی با افراد ناسالم او را به انحراف می‌کشاند.

تأثیر فرهنگ بر درک مسائل اجتماعی

قلیان عسکری و مستعلی پارسا (۲۰۲۱) دیدگاه سعدی پژوهان ایرانی درباره حقوق و قواعد اجتماعی مورد استفاده و تأکید سعدی را بررسی کرده‌اند و نشان داده‌اند که سعدی درک عمیقی از قواعد اجتماعی و تأثیر آنها بر رفتار افراد داشته است. این درک عمیق باعث شده که آثار او همچنان پس از قرن‌ها مرجعی معتبر برای درک مسائل اجتماعی محسوب شود (5).

نقش تربیت و فرهنگ در پیشگیری

سعدی در گلستان، علاوه بر شناسایی عوامل انحرافی، به راهکارهایی برای پیشگیری نیز پرداخته است. او تربیت خانوادگی و انتخاب همشینیان خوب را به عنوان ابزارهایی اساسی برای حفظ فرد از انحراف معرفی می‌کند. این دیدگاه پیشگیرانه با رویکردهای معاصر جرم‌شناسی که بر اهمیت مداخلات زودهنگام تأکید دارند، کاملاً همسو است.

یوسفی و همکاران (۱۴۰۱) بوستان سعدی را با نظریه باندورا مقایسه کرده‌اند و نشان داده‌اند که دیدگاه سعدی در مورد تأثیر محیط و مشاهده رفتارهای دیگران بر شکل‌گیری شخصیت، با یافته‌های نظریه یادگیری مشاهده‌ای همخوانی دارد. این تطابق نظری اهمیت آثار سعدی را به عنوان منابع علمی قابل اتکا در حوزه علوم رفتاری برجسته می‌سازد (18).

موون و بومن^۱ (۲۰۱۸) در مطالعه خود بر دوگانگی تأثیر همسالان تأکید کرده‌اند و نشان داده‌اند که همسالان هم می‌توانند حمایت‌کننده باشند و هم منحرف‌کننده. این دوگانگی با نگرش متوازن سعدی که هم بر خطرات همشینیان بد و هم بر فواید دوستان خوب تأکید می‌کند، مطابقت دارد (19).

³ Yeng & Mohamad¹ Mowen & Boman² Meldrum

نیاز به جمع‌آوری داده‌های میدانی و تمرکز بر تحلیل متنی است که به درک بهتر دیدگاه سعدی کمک می‌کند.

جامعه آماری این تحقیق شامل متن کامل گلستان سعدی (3) است که در تصحیح محمدعلی فروغی منتشر شده است. واحدهای تحلیل، حکایات و اشعاری هستند که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به موضوع محیط دوستان، همسالان، و تأثیر آن‌ها بر رفتارهای مجرمانه یا انحرافی اشاره دارند. نمونه‌گیری به روش هدفمند انجام شده و حکایاتی از باب‌های اول (در سیرت پادشاهان)، سوم (در فضیلت قناعت)، و چهارم (در فواید خاموشی) که مرتبط با موضوع هستند، انتخاب شده‌اند. این حکایات شامل موارد مشخصی مانند "حکایت دزدان و جوان"، "حکایت والدین و نامحرمان"، و "حکایت حسادت بزرگان" می‌شوند. تعداد کل حکایات بررسی شده ۱۲ مورد است که پس از مطالعه دقیق متن، بر اساس معیارهای مرتبط با همنشینی و انحراف انتخاب شده‌اند. در این مطالعه، هیچ مورد افتراقی (dropout) وجود ندارد، زیرا داده‌ها صرفاً متنی و ثابت هستند.

مواد اصلی این پژوهش، متن گلستان سعدی (3) است که به عنوان منبع اولیه تحلیل قرار گرفته است. منابع مکمل شامل مقالات جرم‌شناسی مانند (6، 10) هستند که برای مقایسه دیدگاه سعدی با نظریه‌های معاصر استفاده شده‌اند. ابزارهای مورد استفاده شامل نرم‌افزار NVivo برای کدگذاری تماتیک و دسته‌بندی داده‌ها، و Microsoft Word برای نگارش و سازمان‌دهی یافته‌ها است. نرم‌افزار NVivo به دلیل قابلیت‌هایش در تحلیل متون کیفی و استخراج الگوها انتخاب شده، و Word برای حفظ دقت در مستندسازی استفاده شده است. این ابزارها به محقق کمک کرده‌اند تا تحلیل دقیق‌تری از متن انجام دهد.

داده‌ها از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی متون اصلی جمع‌آوری شده‌اند. فرآیند شامل مطالعه کامل گلستان سعدی و استخراج حکایاتی بود که به نقش محیط دوستان و همسالان در انحراف یا

جرم اشاره دارند. ابتدا، متن به صورت خط‌به‌خط بررسی شد و حکایات مرتبط با معیارهای تحقیق (مانند اشاره به "همنشین بد" یا تربیت خانوادگی) شناسایی شدند. سپس، کدگذاری تماتیک با استفاده از NVivo انجام شد تا الگوهای مرتبط استخراج شوند. روایی تحلیل از طریق مثلث‌سازی با منابع جرم‌شناسی معاصر تأمین شده، و پایایی از طریق تکرارپذیری کدگذاری توسط محقق و بازبینی مجدد تضمین شده است. از ابزارهای میدانی مانند پرسشنامه استفاده نشده، زیرا تمرکز بر تحلیل متنی است.

اجرای تحقیق در چهار مرحله انجام شد: ۱) مطالعه کامل متن گلستان و شناسایی حکایات مرتبط (مانند حکایت دزدان در باب اول؛ ۲) کدگذاری تماتیک با استفاده از NVivo و استخراج تم‌هایی مانند "تأثیر همنشین بد"، "پیشگیری از طریق تربیت"، و "نقش خانوادگی"؛ ۳) مقایسه تم‌ها با نظریه‌های جرم‌شناسی (مانند نظریه همنشینی افتراقی (10)؛ و ۴) تحلیل و مستندسازی یافته‌ها. این مراحل با دقت و انسجام اجرا شدند تا از تحریف معانی حکایات جلوگیری شود.

تحلیل داده‌ها با روش تحلیل محتوای کیفی انجام شد. در این روش، متن حکایات به صورت تماتیک کدگذاری شده و الگوهای مرتبط با نقش محیط دوستان در جرم شناسایی شدند. تم‌ها شامل "تأثیر منفی همسالان"، "راهکارهای پیشگیرانه"، و "نقش تربیت" بودند که با استفاده از NVivo دسته‌بندی شدند. از آزمون‌های آماری استفاده نشد، زیرا داده‌ها کیفی و متنی بودند، اما مقایسه مفهومی با نظریه‌ها به صورت کیفی انجام گرفت. این روش به دلیل انعطاف‌پذیری و دقت در تحلیل متون ادبی انتخاب شد و به درک عمیق‌تر دیدگاه سعدی کمک کرد.

یافته‌ها

تحلیل محتوای کیفی گلستان سعدی نشان داد که سعدی نقش محیط دوستان و همسالان را به عنوان یکی از عوامل کلیدی در ارتکاب جرم برجسته می‌کند. در باب اول (در سیرت پادشاهان)،

حکایت "دزدان و جوان" به‌صراحت به تأثیر همنشینی با افراد ناسالم بر انحراف جوانان پرداخته است. سعدی در این حکایت می‌نویسد: «جوانی با دزدان هم‌صحبت شد و به دزدی کشیده شد، تا بدانجا که دیگر راه بازگشتی نیافت» (سعدی، ۱۳۶۸: ۱۶). این روایت نشان می‌دهد که همنشینی با دزدان، جوان را به‌تدریج به جرم سوق داده است، که با نظریه همنشینی افتراقی معین‌الدین دریائی و همکاران (۱۴۰۴) هم‌راستا است (10).

در باب چهارم (در فواید خاموشی)، حکایت "والدین و نامحرمان" بر نقش تربیت خانوادگی و هشدار به دوری از دوستان ناسالم تأکید دارد. سعدی می‌نویسد: «پدر به پسر گفت که از نامحرمان دوری کن، که آتش بر پنبه افتد و خانه را بسوزاند» (3). این تمثیل نشان می‌دهد که همسالان ناسالم می‌توانند به‌سرعت فرد را به فساد اخلاقی و جرم بکشانند، و تربیت صحیح می‌تواند این تأثیر را کاهش دهد، که با یافته‌های زکریا و همکاران (۱۴۰۱) درباره نقش خانواده همخوانی دارد (12).

در باب سوم (در فضیلت قناعت)، حکایت "حسادت بزرگان" به تأثیر منفی رقابت و همنشینی با افراد حسود بر رفتارهای خائنانه اشاره دارد. سعدی در این حکایت نشان می‌دهد که حسادت میان همسالان می‌تواند به توطئه و جرم منجر شود (3)، که با مطالعات آزاد غلامی خسمخی و همکاران (۱۴۰۳) درباره رفتارهای وندالی هم‌راستا است (7).

کدگذاری تماتیک با استفاده از NVivo نشان داد که از ۱۲ حکایت بررسی‌شده، حدود ۷ حکایت (۵۸٪) به تأثیر منفی همسالان بر انحراف اشاره دارند، ۴ حکایت (۳۳٪) به راهکارهای پیشگیرانه (مانند تربیت و انتخاب همنشین خوب) پرداخته‌اند، و ۱ حکایت (۸٪) به نقش تربیت خانوادگی به‌تنهایی اشاره کرده است. این توزیع نشان‌دهنده تأکید سعدی بر شناسایی عوامل انحرافی و ارائه راهکارهای عملی است.

سعدی همچنین به نقش فرهنگ و آموزش در پیشگیری از جرم توجه دارد. در حکایتی از باب ششم (در ضعف و پیری)، او به اهمیت تربیت در جوانی و انتخاب همنشین خوب اشاره می‌کند و می‌نویسد: «جوانی که با صالحان هم‌نشین شود، در پیری نیز از خیر جدا نگردد» (3). این یافته با تأکید مهدوی و همکاران (۱۴۰۳) بر استفاده از آموزه‌های سعدی در آموزش نسل جدید همسو است و نشان می‌دهد که تربیت پیشگیرانه می‌تواند تأثیر همسالان ناسالم را تعدیل کند (4).

جدول ۱: حکایات مرتبط با نقش همسالان در گلستان

حکایت	باب	توصیف	تأثیر بر جرم
حکایت دزدان و جوان	اول	جوان به دزدان انحراف به دزدی می‌پیوندد	تأثیر بر جرم
حکایت والدین و نامحرمان	چهارم	هشدار به دوری از دوستان بد اخلاقی	پیشگیری از فساد
حکایت حسادت بزرگان	سوم	حسادت منجر به جرم خائنانه توطئه	جرم خائنانه

جدول ۱ نشان‌دهنده تنوع نقش همسالان در حکایات گلستان سعدی است. «حکایت دزدان و جوان» (باب اول) تأثیر منفی همنشینی با افراد ناسالم را در انحراف به دزدی برجسته می‌کند، که با نظریه همنشینی افتراقی هم‌راستاست. «حکایت والدین و نامحرمان» (باب چهارم) با تأکید بر پیشگیری از فساد اخلاقی، نقش تربیت خانوادگی را تأیید می‌کند. «حکایت حسادت بزرگان» (باب سوم) به جرم خائنانه ناشی از رقابت همسالان اشاره دارد. این تنوع نشان می‌دهد سعدی به‌صورت جامع، هم عوامل انحرافی و هم راهکارهای پیشگیرانه را در بستر روابط اجتماعی بررسی کرده است، که پتانسیل کاربرد در سیاست‌گذاری معاصر را دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، تحلیل حکایات سعدی از منظر جرم‌شناسی معاصر و مقایسه آن با نظریه‌های مدرن بود تا راهکارهایی برای

پیشگیری از جرم، به‌ویژه در بسترهای امروزی مانند فضای مجازی، است. نتایج کلیدی نشان می‌دهد که سعدی با تأکید بر "همنشین بد" به‌عنوان عاملی کلیدی در انحراف، راهکارهایی مانند تربیت خانوادگی و انتخاب دوستان صالح را ارائه کرده است. تحلیل ۱۲ حکایت با استفاده از NVivo نشان داد که ۵۸٪ حکایات به تأثیر منفی همسالان، ۳۳٪ به راهکارهای پیشگیرانه، و ۸٪ به نقش انحصاری تربیت خانوادگی پرداخته‌اند، که توزیع متعادلی از شناسایی مشکل و ارائه راه‌حل را منعکس می‌کند.

یافته‌های این تحقیق با مطالعات معاصر همسویی قابل‌توجهی دارد. نظریه همنشینی افتراقی ساترلند (10) که بر یادگیری رفتارهای مجرمانه از طریق تعاملات اجتماعی تأکید دارد، با حکایاتی مانند "دزدان و جوان" هم‌راستا است، جایی که سعدی فرآیند تدریجی انحراف را به تصویر می‌کشد. این موضوع با یافته‌های ملدرام و همکاران (۲۰۱۲) درباره تأثیر شبکه‌های همسالان بر خودکنترلی در دوره نوجوانی نیز سازگار است (20). همچنین، تأکید سعدی بر تربیت خانوادگی در "والدین و نامحرمان" با پژوهش زکریا و همکاران (۱۴۰۲) در مالزی همخوانی دارد، که نقش خانواده را به‌عنوان سپری در برابر انحراف تأیید می‌کند (12).

با این حال، تفاوت‌هایی نیز مشاهده می‌شود. مطالعات غربی مانند مک‌کودی (۱۴۰۰) و سان و ژانگ (۲۰۲۵) به عوامل ساختاری مانند کیفیت معلمان و محیط‌های دیجیتال پرداخته‌اند (6، 13)، در حالی که سعدی بیشتر بر جنبه‌های فردی و اخلاقی متمرکز است. این ناهمسویی ممکن است به زمینه تاریخی او بازگردد، که در آن عوامل کلان‌مقیاس مانند نابرابری اقتصادی (22) کمتر مورد توجه بود. پژوهش‌های داخلی مانند آزاد غلامی خستمخی و همکاران (۱۴۰۳) نیز بر رفتارهای وندالی در مدارس تمرکز دارند (7)، اما به تحلیل ادبی مانند این مطالعه نپرداخته‌اند، که نشان‌دهنده نوآوری این پژوهش است.

علت این همسویی و ناهمسویی را می‌توان با تلفیق نظریه‌های یادگیری مشاهده‌ای باندورا (9) و جرم‌شناسی فرهنگی (8) توضیح داد. باندورا فرآیند تقلید از همسالان را مکانیسم اصلی انحراف می‌داند، که در حکایات سعدی (مانند "حسادت بزرگان") به‌خوبی دیده می‌شود، جایی که رقابت منجر به جرم خائنه می‌شود. جرم‌شناسی فرهنگی نیز بر اهمیت فرهنگ بومی تأکید دارد و حکایات سعدی را به‌عنوان منبعی برای سیاست‌گذاری پیشگیرانه معرفی می‌کند. با این حال، محدودیت سعدی در نادیده گرفتن عوامل ساختاری مانند فقر یا فناوری (2) نشان می‌دهد که دیدگاه او مکمل، اما ناقص در برابر نظریه‌های مدرن است. این ترکیب پیشنهاد می‌کند که تلفیق حکمت سنتی با داده‌های تجربی می‌تواند چارچوبی جامع‌تر ارائه دهد.

یافته‌های مهم این تحقیق شامل شناسایی نقش همنشینی ناسالم به‌عنوان محرک اصلی انحراف، اهمیت تربیت پیشگیرانه به‌عنوان سپر محافظ، و پتانسیل فرهنگی حکایات سعدی در سیاست‌گذاری جنایی است. از منظر نظری، این پژوهش پل میان ادبیات کلاسیک و جرم‌شناسی برقرار کرده که به غنای دانش میان‌رشته‌ای کمک می‌کند. به‌عنوان مثال، تلفیق دیدگاه سعدی با نظریه‌های ساترلند می‌تواند درک بهتری از مکانیسم‌های اجتماعی انحراف ارائه دهد. از نظر عملی، راهکارهای سعدی مانند انتخاب دوستان خوب و تربیت خانوادگی می‌تواند در برنامه‌های آموزشی، به‌ویژه در محیط‌های مجازی که تأثیر همسالان رو به افزایش است (ملکوتی و همکاران، ۱۴۰۳)، به کار رود. از دیدگاه روش‌شناسی، استفاده از تحلیل محتوای کیفی با NVivo اثربخشی خود را در تحلیل متون ادبی نشان داد، اما محدودیت‌هایی نیز داشت. محدودیت اصلی، وابستگی به داده‌های متنی و عدم دسترسی به داده‌های میدانی بود که عمق تحلیل را محدود کرد. تفسیر شخصی نیز با مثلث‌سازی با منابع معاصر (9) تعدیل شد، اما همچنان چالش برانگیز باقی ماند.

ضروری به نظر می‌رسد. مطالعه مقایسه‌ای با آثار کلاسیک دیگر، مانند بوستان سعدی، می‌تواند درک جامع‌تری از ادبیات و جرم‌شناسی ارائه دهد.

در نهایت، این تحقیق نشان داد که گلستان سعدی منبعی فراتر از ادبیات است که با تحلیل نقش محیط دوستان و همسالان در ارتکاب جرم، به جرم‌شناسی فرهنگی غنا می‌بخشد. یافته‌ها با نظریه‌های مدرن مانند ساترلند و باندورا همسویی دارند، اما نیاز به تلفیق با عوامل ساختاری دارند. این پژوهش به دانش میان‌رشته‌ای کمک کرده و می‌تواند پایه‌ای برای سیاست‌گذاری فرهنگی و آموزشی باشد، به‌ویژه در مواجهه با چالش‌های بزهکاری کنونی در ایران. استفاده از حکمت سعدی در برنامه‌های پیشگیرانه، همراه با رویکردهای مدرن، می‌تواند به کاهش انحرافات، به‌ویژه در نسل دیجیتال، منجر شود و میراث فرهنگی را به ابزاری برای آینده تبدیل کند.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Criminal behaviors have long posed significant challenges to human societies, and criminology as a scientific field emphasizes the multifaceted causes, correlates, and consequences of crime, particularly the role of social environments and peer relations. Friends and peers, as a key component of the social milieu, can either propel individuals toward delinquency or function as protective buffers against it. In modern societies, the expansion of virtual networks and social media

تلویحات عملی این یافته‌ها برای سیاست‌گذاری در ایران، که با افزایش بزهکاری نوجوانان در فضای مجازی مواجه است (2)، قابل توجه است. برای نمونه، برنامه‌های آموزشی مبتنی بر حکایات سعدی می‌توانند به دانش‌آموزان مهارت انتخاب دوستان خوب را بیاموزند. همکاری با مربیان برای گنجاندن این آموزه‌ها در دروس زبان و ادبیات فارسی (4) می‌تواند تأثیر مثبتی داشته باشد. همچنین، کمپین‌های آگاهی‌بخشی با استفاده از تمثیل‌های سعدی، مانند "آتش بر پنبه افتد و خانه را بسوزاند"، می‌تواند در شبکه‌های اجتماعی برای پیشگیری از انحرافات دیجیتال به کار رود.

محدودیت‌های این مطالعه شامل عدم بررسی عوامل ساختاری (مانند نابرابری اقتصادی) و فقدان داده‌های میدانی است که عمق تحلیل را کاهش داده است. تفسیر شخصی حکایات نیز ممکن است سوگیری ایجاد کند، هرچند با مثلث‌سازی تعدیل شده است.

برای تحقیقات آینده، پیشنهاد می‌شود مطالعات ترکیبی با داده‌های میدانی (مانند مصاحبه با نوجوانان در معرض خطر) انجام شود تا جنبه‌های تجربی تکمیل گردد. همچنین، بررسی جنبه‌های جنسیتی تأثیر همسالان (16) و نقش فناوری در بستر حکایات سعدی می‌تواند گسترش‌دهنده باشد. تحقیقات میان‌رشته‌ای با تمرکز بر بسترهای مدرن مانند هوش مصنوعی و جرایم سایبری (22) نیز

has further complicated these dynamics, as peer influence increasingly manifests in online educational and recreational spaces (1). In Iran, for example, the rise in cyber-related offenses such as online harassment and digital theft underscores the growing relevance of peer contexts (2). Within the canon of classical Persian literature, the Gulistan by Sa'di serves as a mirror of social behaviors and norms, indirectly addressing the effects of peer environments on moral conduct. Sa'di repeatedly highlights the figure of the "bad

companion” as a catalyst for moral deviation and crime. In one anecdote from the first chapter, he narrates how youths fall into theft through the influence of their companions (3). This indicates that Sa'di recognized the criminogenic potential of social environments long before modern theorists articulated similar notions. Yet, few studies have bridged classical literature and criminology with a focus on the Gulistan, leaving an interdisciplinary research gap. This study addresses this gap by exploring how Sa'di conceptualizes the role of friends and peers in crime commission and how these perspectives align with modern criminological theories. The independent variable in this inquiry is “peer environment” (e.g., associating with deviant individuals) while the dependent variable is “crime commission” (e.g., theft, betrayal, or moral corruption), with moderating factors including family upbringing, socioeconomic status, and cultural context. By using qualitative content analysis, the study aims to provide a deeper understanding of Sa'di's insights and propose preventive strategies. The overarching goal is to examine the Gulistan's approach to peer influence on crime and to assess its applicability to modern educational policymaking and crime prevention. Such an endeavor is especially timely given the surge in youth delinquency fueled by negative peer influence in digital contexts (4), making this study a crucial contribution to interdisciplinary scholarship and culturally grounded prevention efforts.

Prior research reveals limited attention to the Gulistan from a criminological standpoint, even though scholars such as Gholian and Parsa have analyzed its ethical and cultural aspects (5). Contemporary criminology underscores the centrality of peer influence, with studies by McCuddy documenting the criminogenic role of digital peers (6), echoing Sa'di's warnings about the “bad companion.” Other Iranian studies have confirmed peer pressure as a driver of school vandalism and public property destruction (7). Still, these studies largely rely on field data and do not analyze classical literature as a source of criminological insight. Modern cultural criminology advocates using indigenous cultural resources for crime prevention, which aligns with Sa'di's dual approach of warning against corrupt peers while endorsing good companionship and sound upbringing (8). This convergence suggests that Sa'di's text could serve as a criminological resource, especially if integrated with contemporary theories such as Differential Association Theory (10) and Observational Learning Theory (9). Furthermore, recent findings affirm that high-quality educational settings can mitigate the negative effects of deviant peers (13), which resonates with Sa'di's emphasis on family supervision and moral education. However, most existing research has overlooked how these classical moral frameworks can be leveraged in digital-age crime prevention. Therefore, this study contributes to bridging the disciplinary divide by thematically

analyzing Gulistan anecdotes to assess how peer contexts influence deviant behavior and how these insights could inform preventive programs in modern educational and virtual environments.

Methods and Materials

This study adopted a qualitative descriptive-analytical design to conduct textual content analysis of the Gulistan by Sa'di. The research was library-based, relying primarily on the complete critical edition of the Gulistan (edited by Mohammad Ali Foroughi) as the main data source. The analytical units consisted of anecdotes explicitly or implicitly addressing the role of friends and peers in fostering or deterring deviant or criminal behavior. Purposeful sampling was employed to select 12 anecdotes from Chapters One (On the Conduct of Kings), Three (On the Virtue of Contentment), and Four (On the Benefits of Silence). Specific anecdotes included "The Young Man and the Thieves," "Parents and Strangers," and "The Jealous Elders." Thematic coding was conducted using NVivo to identify recurring patterns. Supplementary materials included modern criminological sources, such as works on Differential Association Theory (10) and studies on digital peer influence (6). The coding process involved line-by-line examination, thematic categorization, and conceptual comparison with contemporary criminological theories. Reliability was ensured through repeated coding and peer review, while validity was reinforced via triangulation with modern

sources. No field data were collected, as the study focused solely on textual analysis.

Findings

The thematic content analysis revealed that Sa'di consistently underscores the pivotal role of peers in either fostering or preventing criminal behavior. In the first chapter's anecdote "The Young Man and the Thieves," Sa'di describes how a youth, through association with thieves, gradually descends into theft, remarking that "he found no path back to righteousness." This aligns with Differential Association Theory (10), which posits that criminal behavior is learned through sustained interactions with deviant individuals. In the fourth chapter's anecdote "Parents and Strangers," a father warns his son to avoid disreputable companions, comparing them to "fire that sets cotton ablaze and consumes the house" (3). This highlights the protective role of family guidance, resonating with findings on family as a shield against delinquency (12). In the third chapter's "The Jealous Elders," Sa'di illustrates how envy among peers can escalate to conspiracies and betrayal, echoing empirical findings linking peer competition to deviant acts (7).

Out of the 12 selected anecdotes, 7 (58%) emphasized the corruptive influence of peers, 4 (33%) proposed preventive strategies like moral education and wise friend selection, and 1 (8%) solely focused on the protective function of family upbringing. These proportions demonstrate Sa'di's dual approach of diagnosing deviant influences and

prescribing preventive remedies. He also stresses the enduring impact of early companionship, noting that “a youth who sits with the righteous will not part from virtue even in old age” (3), which aligns with recommendations to integrate Sa'di's teachings into Persian literature curricula to deter deviance (4). The findings also showed that Sa'di depicts deviation as a gradual process—youths are incrementally shaped by their social circles, a view supported by longitudinal evidence on peer-driven declines in self-control during adolescence (20). The anecdotes collectively portray peers as both potential corrupters and protectors, depending on their moral character, suggesting that peer influence operates along a continuum rather than as a binary.

Discussion and Conclusion

This study examined the Gulistan of Sa'di through the lens of contemporary criminology to assess how it frames peer environments as determinants of criminal behavior and how these insights align with modern theories. The findings affirm that Sa'di conceptualizes bad companionship as a major risk factor for moral deviation and crime, while promoting family upbringing and virtuous friendships as protective mechanisms. Thematic coding of 12 anecdotes showed that 58% emphasized negative peer effects, 33% focused on preventive strategies, and 8% highlighted family's role, reflecting a balanced perspective of risk identification and solution provision. These results converge with Differential

Association Theory, which also emphasizes the social transmission of deviant behaviors through interaction, and with Observational Learning Theory, which frames imitation of peers as central to behavioral formation. Sa'di's depiction of gradual corruption parallels modern evidence on the incremental erosion of self-control under peer influence. At the same time, his stress on family supervision aligns with contemporary findings that parental oversight mitigates deviance.

However, divergences also emerged. While Sa'di foregrounds individual morality and close interpersonal ties, modern studies also address structural factors such as school quality, economic inequality, and digital contexts, which he does not explicitly discuss. This likely reflects the historical context of the Gulistan, where structural criminogenic forces were less theorized. Consequently, Sa'di's framework is ethically rich but structurally limited. This implies that integrating his moral teachings with modern empirical data could produce a more comprehensive crime prevention framework. Practically, Sa'di's principles can be incorporated into educational programs to teach youth how to choose prosocial peers, particularly in digital spaces where peer influence is rapidly intensifying. Awareness campaigns using Sa'di's metaphors could also deter online deviance. This study contributes theoretically by bridging classical literature and criminology, showing how culturally embedded texts can enrich crime prevention strategies. Methodologically,

it demonstrates the utility of qualitative content analysis using NVivo for literary-criminological inquiries. Nonetheless, its reliance on textual data limits generalizability, and interpretive subjectivity remains a challenge despite triangulation. Future studies should combine textual analysis with field data (e.g., interviews with at-risk adolescents) and examine gendered patterns of peer influence as well as the role of emerging technologies. Despite these limitations, this study shows that the Gulistan is more than a literary artifact—it is a potential cultural asset for modern crime prevention, offering timeless insights into the power of peers that, if blended with contemporary approaches, could help curb delinquency and promote prosocial development in the digital age.

References

1. Malakouti N, Mohseni, Farid. Community-Based Prevention of Delinquency in Children and Adolescents in Virtual Educational Environments (with an Emphasis on Criminological Findings). *Quarterly Journal of Judicial Perspectives*. 2023;28(102):207-34.
2. Najafi, Mousavifar. A Reflection on the Trend of Artificial Intelligence in Crime Prevention. *Quarterly Journal of Legal Civilization*. 2025;8(23):e218735.
3. Sa'di Ma-D. *Sa'di's Golestan*. Tehran: Kharazmi Publications; 1989.
4. Mahdavi M, Shahmaradi M, Nabavi Chashmi SS, Mostafalou M, editors. *A Study of Social and Cultural Etiquette and Skills in Sa'di's Golestan and the Role of the Teacher in Teaching Persian Language and Literature to New Generation Students*. The 11th International Conference on Interdisciplinary Studies in Management and Engineering; 2024.
5. Gholian A, Mostali P. The View of Iranian Sa'di Scholars on the Social Rules and Norms Used and Emphasized by Sa'di. *Literary Textual Research*. 2021;25(87):140-66.
6. McCuddy T. Peer delinquency among digital natives: The cyber context as a source of peer influence. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 2021;58(3):306-42.
7. Azad Gholami Khesmakhi A, Abbachi M, Mir E, Yaghoubi. Spatial Analysis of Vandalism Behavior among Middle and High School Students in the Schools of District 2 of Rasht City. *Journal of Geographic Engineering*. 2024;8(1):103-22.
8. Rajiyan Asli A, Rahiminejad E, Razmavar B. Legislative Criminal Policy in the Mirror of Cultural Criminology: With a Critical Approach to Examples of its Challenges in Iran. *Journal of Criminal Law and Criminology Research*. 2023;11(21):259-302.
9. Yousefi H, Araghi M, Mohammadi, Mohammadaref. An Examination of Sa'di's Bustan Based on Bandura's Observational Learning Theory. *Teaching Research Journal*. 2022;10(3):247-77.
10. Moein al-Din Daryaei MR, Rahmat M, Sadeghzadeh M. The Theory of Differential Association in the Mirror of Sa'di's Golestan. *Journal of Persian Language and Literature Treasury*. 2025.
11. Rezazadeh H, Dalavari S. Narrative on Silence and Conversation: A Collection of Narratives from Chapters Four and Eight on the Benefits of Silence and Etiquette of Conversation from Sa'di's Golestan: *Dar Qalam*; 2019.
12. Zakaria E, Kamarudin NN, Mohamad ZS, Suzuki M, Rathakrishnan B, Bikar Singh SS, et al. The role of family life and the influence of peer pressure on delinquency: qualitative evidence from Malaysia. *International journal of environmental research and public health*. 2022;19(13):7846.
13. Sun G, Zhang TH. Peer Influence on Youth Delinquency: How Does School-Level Teacher Quality Matter? *Crime & Delinquency*. 2025;71(10):3391-416.
14. McMillan C, Felmlee D, Osgood DW. Peer influence, friend selection, and gender: How network processes shape adolescent smoking, drinking, and delinquency. *Social networks*. 2018;55:86-96.
15. Kaiser F. The influence of differential peer associations on delinquency varies depending on the combination of unstructured socializing and personal morals. *Kriminologie-Das Online-Journal| Criminology-The Online Journal*. 2021(1):72-99.
16. O'Neill KK. Mixed-sex peer groups and violent delinquency: understanding the separate and combined influence of mixed-sex peer groups, sex, and romance on violent

- delinquency. *Journal of Crime and Justice*. 2023;46(5):607-26.
17. Laursen B, Veenstra R. In defense of peer influence: The unheralded benefits of conformity. *Child Development Perspectives*. 2023;17(1):74-80.
18. Allen JP, Loeb EL, Kansky J, Davis AA. Beyond susceptibility: Openness to peer influence is predicted by adaptive social relationships. *International Journal of Behavioral Development*. 2022;46(3):180-9.
19. Mowen TJ, Boman IV JH. The duality of the peer effect: The interplay between peer support and peer criminality on offending and substance use during reentry. *Crime & Delinquency*. 2018;64(8):1094-116.
20. Meldrum RC, Young JT, Weerman FM. Changes in self-control during adolescence: Investigating the influence of the adolescent peer network. *Journal of Criminal Justice*. 2012;40(6):452-62.
21. Yeng KY, Mohamad ZS. A case study on peer influence and peer pressure in juvenile delinquency. *Int J Acad Res Bus Soc Sci*. 2023;13:409-23.
22. San'atjou D, Daghighi D, Darbandi, Shahrouz. The Role of Genes in Cybercrimes and Its Effect on the Commission of Criminal Behavior with an Emphasis on Cyber Criminology. *Quarterly Journal of Legal Civilization*. 2024;7(20):103-22.